

Kinh nghiệm đầu tư phát triển nông nghiệp công nghệ cao của Israel và bài học đối với Việt Nam

An Như Hải

Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

Trong những năm gần đây, sản xuất nông nghiệp của một số nước, nhất là của Israel nhờ dựa vào tiến bộ khoa học và công nghệ đã đạt được những thành tựu nổi bật về năng suất, chất lượng và hiệu quả. Tuy nhiên, đối với Việt Nam việc đầu tư phát triển nông nghiệp công nghệ cao (CNC) còn mới mẻ và hạn chế. Việc nghiên cứu kinh nghiệm của nước đi trước là rất cần thiết để rút ngắn khoảng cách phát triển. Bài viết hướng tìm lời giải có thể vận dụng vào Việt Nam từ kinh nghiệm của Israel về chính sách đầu tư, hình thức tổ chức kinh tế và quản lý.

1. Kinh nghiệm của Israel

Từ một nước có khí hậu và địa hình phức tạp, cận nhiệt đới, khô cằn với hơn 50% diện tích đất là sa mạc, nhưng nhờ áp dụng CNC, Israel đã đạt được những thành tựu rất ấn tượng trong phát triển nông nghiệp. Đến nay, qua 70 năm kể từ khi được thành lập, sản lượng nông nghiệp của Israel đã tăng 15 lần, cao gấp 3 lần so với tốc độ tăng trưởng dân số, trở thành một nước xuất khẩu thực phẩm tươi sống lớn trên thị trường thế giới và là quốc gia đứng đầu về kỹ thuật nông nghiệp. Sở dĩ có thành công vượt trội này là do Israel đã kiên trì theo đuổi chính sách nông nghiệp hướng vào người tiêu dùng để khuyến khích đầu tư, phát triển các hình thức kinh tế và quản lý.

- Chính sách đầu tư: Ngay từ đầu, Israel đã coi trọng chuyển đổi sản xuất nông nghiệp từ truyền thống lên hiện đại theo hướng áp dụng kết hợp các công nghệ tiên tiến để cắt giảm nhân lực, giảm tiêu thụ nước và sử dụng thuốc trừ sâu. Nhà nước ưu đãi đầu tư vào ngành nông nghiệp sáng tạo và CNC. Chính phủ giao cho các nhà khoa học tập trung nghiên cứu đề xuất giải pháp phát triển công nghệ sinh học, công nghệ thân thiện môi trường và tránh các mối quan ngại về những gì nguy hại tiềm ẩn do việc sử dụng nông sản. Thành lập Quỹ đổi mới nông nghiệp thuộc Quỹ đầu tư mạo hiểm để hỗ trợ sản xuất nông nghiệp và phát triển bền vững. Nhiều công ty đã đầu tư vào nghiên cứu và phát triển cải tiến đặc điểm, công nghệ hạt giống, giống cây trồng, hoá chất nông nghiệp và sinh học. Hợp tác với các đối tác bên ngoài cung cấp những hiểu biết sâu về những lĩnh vực đổi mới và tầm nhìn mới về các công nghệ tiên tiến... Chi phí nghiên cứu và phát triển dành cho nông nghiệp từ năm 2004 lại đây chiếm khoảng 17% ngân sách. Không ít tập đoàn kinh tế và thương mại trong và ngoài nước đã ký kết đầu tư vào phát triển nông nghiệp của nước này. Bên cạnh đó, chính phủ ban hành chính sách hỗ trợ

để khuyến khích đầu tư của nông dân ở các vùng "ngoại vi", các khu vực gần biên giới và cách xa các khu đô thị lớn để họ có cơ hội việc làm bằng cách cung cấp nhiều biện pháp hỗ trợ và bảo vệ cho một loạt các sản phẩm nông nghiệp.

Ngoài ra, Israel còn tiến hành tổ chức 2 năm một lần triển lãm Công nghệ nông nghiệp (Agritech Exhibition). Coi đây là sự kiện hàng đầu để trình diễn các công nghệ nông nghiệp của Israel và thế giới. Triển lãm thường thu hút nhiều bộ trưởng nông nghiệp, các nhà hoạch định, chuyên gia, nông dân và người huấn luyện trong lĩnh vực nông nghiệp. Đó là cơ hội để cùng một lúc được nhìn thấy những tiến bộ mới nhất trong nông nghiệp và công nghệ nông nghiệp, nhất là trong lĩnh vực tưới tiêu, quản lý nguồn nước, nông nghiệp trong điều kiện thiếu nước, trồng trọt năng suất cao trong nhà kính, các tiến bộ trong giống cây trồng, nông nghiệp hữu cơ và định hướng sinh thái.

Nhờ áp dụng công nghệ nông nghiệp hiện đại, diện tích đất nông nghiệp của Israel đã tăng trưởng mạnh từ 30.000ha năm 1948 lên 190.000ha hiện nay, trong khi số lao động trong ngành này và lượng nước cần dùng cho tưới tiêu ngày một giảm.

- Coi trọng phát triển các hình thức kinh tế và quản trị nông nghiệp: Hình thức kinh tế và cơ chế quản trị nông nghiệp có vai trò rất quan trọng vì nó liên quan trực tiếp đến lợi ích của nhà đầu tư. Israel đã áp dụng hai hình thức hợp tác vốn đã có từ đầu thế kỷ thứ XX tổ chức kinh tế như phát triển rộng rãi các nguyên tắc về hợp tác đócáo vốn đã có ở xứ sở này từ đầu thế kỷ thứ XX là Kibbutz và Moshav. Kibbutz là hình thức sản xuất cộng đồng với sản phẩm làm ra được sở hữu chung và thành quả lao động của cá nhân đem lại lợi ích cho mọi người. Moshav là một hình thức tổ chức có quy mô một làng nông nghiệp trong đó vẫn duy trì sở hữu riêng đất đai của mỗi gia đình, nhưng việc mua bán và tiếp thị do hợp tác thực hiện. Cả 2 hình thức

này đều hướng vào giúp hiện thực hóa mong muốn không chỉ có được những cộng đồng công bằng, hợp tác và tương trợ lẫn nhau, mà còn tạo ra lợi thế về năng suất. Hai hình thức kinh tế này đã và đang tạo ra 80% sản lượng nông nghiệp của Israel.

- **Coi trọng vai trò kinh tế của nhà nước:** Israel rất nổi tiếng với vai trò kinh tế của nhà nước trong phát triển nông nghiệp. Nó không chỉ thể hiện trong cơ chế chính sách tạo môi trường và hỗ trợ mà còn trong định hướng chiến lược, quy hoạch phát triển. Israel rất coi trọng đầu tư phát triển kết cấu hạ tầng hiện đại tạo thuận lợi cho các dự án ứng dụng nông nghiệp CNC. Chú trọng các hoạt động nghiên cứu và phát triển để định hướng chuyển dịch sang sản xuất nông nghiệp CNC. Bằng chính sách kinh tế, thông qua các quỹ đầu tư mạo hiểm, nguồn vốn đầu tư trực tiếp và gián tiếp nước ngoài đã tạo ra điều kiện thuận lợi gắn kết nhà nước với nhà khoa học, nhà nông và nhà doanh nghiệp trong phối hợp nghiên cứu chuyển giao ứng dụng CNC, nhất là công nghệ sinh học ở tất cả các khâu. Chính phủ chủ trương đẩy mạnh thông tin quảng cáo, tiếp thị trực tiếp sản phẩm sang các thị trường tiềm năng thông qua mạng Internet; thường xuyên đảm bảo các thông tin hai chiều giữa các nhà khoa học và nhà sản xuất trên đồng ruộng để họ chủ động điều chỉnh và thích nghi.

Về quản lý, Bộ nông nghiệp có nhiệm vụ giám sát ngành nông nghiệp bao gồm việc duy trì các tiêu chuẩn về sức khỏe động thực vật, quy hoạch nông nghiệp, nghiên cứu và tiếp thị. Tổ chức và duy trì hoạt động của các cơ quan tham gia giám sát an toàn thực phẩm, gia súc và thực vật trong nước và thực phẩm nhập khẩu vào Israel. Đó là Viện Tiêu chuẩn của Israel (SI); Cơ quan Thú y và dịch vụ thú y Israel (IVAHS); Cơ quan dịch vụ bảo vệ và kiểm tra thực vật (PPIS) và FCS là bộ phận của Bộ Y tế. Nông dân và chủ trang trại Israel vẫn được hưởng lợi từ một số biện pháp bảo hộ thương mại chính thức của chính phủ. Năm 2016, để thực hiện cam kết trong các Hiệp định tự do thương mại, Chính phủ Israel đã giảm thuế đối với các mặt hàng thực phẩm và nông sản nhập khẩu, chuyển sang hỗ trợ trực tiếp cho nông dân. Chính sách này, vừa góp phần cải thiện mức sống của nông dân, vừa thúc đẩy áp dụng tiến bộ công nghệ vào nông nghiệp để tăng sức cạnh tranh cả về chất lượng và giá cả với nông sản của các nước tham gia Hiệp định.

2. Bài học từ Israel đối với Việt Nam

Những năm gần đây, Việt Nam đã bắt nhịp được xu hướng đầu tư ứng dụng nông nghiệp CNC, coi đó là giải pháp để phát triển thời kỳ hội nhập. Nhờ đó, sản xuất nông nghiệp trong 10 năm vừa qua đã đạt được nhiều thành quả, sức tăng của giá trị thủy sản 26,2%, chăn nuôi 27,2%, khoa học và công nghệ đóng góp trên 30% giá trị gia tăng trong lĩnh vực sản xuất nông nghiệp. Tuy nhiên, đến nay nông nghiệp CNC ở Việt

Nam còn hạn chế về quy mô, trình độ và tốc độ phát triển, mức độ đóng góp của nông nghiệp CNC vào sự tăng trưởng của ngành nông nghiệp chưa nhiều (cao nhất như Hà Nội và thành phố Hồ Chí Minh thì nông nghiệp CNC mới chỉ chiếm 10-15% tổng giá trị sản xuất nông nghiệp). Thêm vào đó, tăng trưởng của nông nghiệp trong những năm gần đây có xu hướng chậm lại: giai đoạn 1996-2000 là 4,01%; 2001-2005 là 3,83%; 2006-2010 là 3,03% và chỉ còn 2,9% vào năm 2017. Nhiều hàng nông sản Việt Nam chưa có thương hiệu trên thị trường quốc tế. Từ kinh nghiệm của Israel, dưới đây là một số bài học để đầu tư phát triển nông nghiệp CNC mà Việt Nam có thể vận dụng.

Một là, đánh giá đúng điều kiện làm căn cứ cho đầu tư phát triển nông nghiệp CNC. Đặc trưng của sản xuất nông nghiệp là phải có các nguồn lực đất đai, khí hậu và thổ nhưỡng để canh tác. Đây là những điều kiện tác động trực tiếp đến năng suất, chất lượng và hiệu quả của mỗi loại nông phẩm. Đánh giá đúng điều kiện này để lựa chọn đầu tư phát triển loại cây, con thích hợp là hết sức cần thiết. Kinh nghiệm của Israel cho thấy CNC không thể thay thế được đất đai, khí hậu và thổ nhưỡng, nhưng nó có thể làm cho việc sử dụng các nguồn lực đó có hiệu quả hơn. Nhờ đánh giá đúng điều kiện thực tế của mình mà Israel đã biến cái không thể thành có thể, thậm chí đạt được năng suất và hiệu quả rất cao. Phát triển và ứng dụng nông nghiệp CNC là giải pháp mấu chốt để đạt được thành quả này. Việt Nam có điều kiện đất đai, khí hậu và thổ nhưỡng thuận lợi hơn Israel rất nhiều, nhưng năng suất và chất lượng nông sản thu được lại kém xa Israel. Vấn đề là chúng ta thiếu năng lực đầu tư phát triển nông nghiệp ứng dụng CNC. Cần có sự đánh giá khoa học trên quan điểm phát triển nông nghiệp CNC về các điều kiện đất đai, khí hậu và thổ nhưỡng của cả nước và mỗi vùng làm căn cứ chính xác cho lựa chọn sản xuất loại cây, con thích hợp. Đồng thời, đánh giá đúng các nguồn lực khác của đất nước như tài nguyên trí lực, nguồn vốn làm điều kiện cho đầu tư phát triển nông nghiệp CNC.

Hai là, coi trọng công tác quy hoạch vùng sản xuất nông nghiệp CNC. Xác định phương án sản xuất nông nghiệp theo từng giai đoạn trong tương lai để bố trí không gian và hạ tầng phù hợp là một nội dung quan trọng để Israel định hướng việc bố trí sử dụng các nguồn lực cho đầu tư phát triển nông nghiệp CNC. Họ đã chú ý việc bố trí quỹ đất cho từng loại hình trồng trọt, chăn nuôi phù hợp nhất với điều kiện tự nhiên, kinh tế, xã hội và môi trường của từng vùng; quy hoạch kết cấu hạ tầng thủy lợi, điện, giao thông và các CNC cần thiết để phát triển. Hướng đi cơ bản của quy hoạch là chuyển sản xuất nông nghiệp từ truyền thống lên phát triển CNC. Nhờ đó đã làm thay đổi cấu trúc, tạo năng lực sản xuất mới, mở rộng khả năng kết nối và phát triển bền vững cao hơn hẳn so với nông nghiệp truyền thống. Tại Việt Nam, chất lượng quy

hoạch nông nghiệp chưa cao, việc điều chỉnh quy hoạch theo hướng phát triển nông nghiệp CNC tuy có bàn đến nhưng chưa kịp thời, do vậy sản xuất còn chịu tác động bởi nhiều yếu tố tự phát. Để khắc phục tình trạng này, kinh nghiệm từ thực tiễn của Israel là bài học cần được tham khảo.

Ba là, coi trọng chính sách đầu tư phát triển nông nghiệp CNC. Một trong những tồn tại lớn nhất của nông nghiệp Việt Nam hiện nay là tình trạng đầu tư vượt quy hoạch và đầu tư theo phong trào còn phổ biến. Nguồn vốn đầu tư hạ tầng phục vụ cho nuôi trồng thủy sản, chăn nuôi, trồng trọt và dịch vụ nông nghiệp còn rất hạn chế, chưa đáp ứng yêu cầu. Hạn chế này bắt nguồn từ nhiều nguyên nhân, chủ yếu là thiếu sự kết hợp tầm nhìn ngắn hạn và dài hạn. Nhà nông thường “đơn độc” đối mặt với hoạt động sản xuất của mình, trong khi thiếu thông tin, dự báo, cảnh báo về nhu cầu và diễn biến gần sản xuất với thị trường, nhất là thị trường khu vực và quốc tế; thiếu liên kết chặt chẽ với nhà nước, nhà khoa học, nhà doanh nghiệp và nhà băng. Kinh nghiệm của Israel cho thấy chính sách đầu tư phát triển nông nghiệp CNC không chỉ nhằm vào phát triển các loại cây trồng, vật nuôi có năng suất, chất lượng và hiệu quả cao mà còn chú trọng phát triển các điều kiện cho việc sản xuất đó. Công nghệ canh tác trong nhà kính được áp dụng rộng rãi trong trồng trọt và chăn nuôi hay công nghệ tưới tiêu tự động, tiết kiệm nước trong trồng trọt là những gợi ý cho Việt Nam một hướng đầu tư có hiệu quả.

Bốn là, nghiên cứu và phát triển mạnh các mô hình tổ chức sản xuất nông nghiệp CNC. Đầu tư một lượng vốn lớn để xây dựng chuỗi liên kết sản xuất là hướng đi của Israel trong phát triển nông nghiệp CNC bền vững. Việt Nam đang mong muốn nông nghiệp được phát triển theo hai hướng mở rộng thị trường hàng nông sản Việt và ứng dụng CNC vào sản xuất. Đến nay đã xuất hiện một số mô hình nông nghiệp CNC như Nông trường thông minh tại Hội An, chuỗi cung ứng khép kín CNC tại Nghệ An, nói bộ “công nghệ 5 sao” ở Thanh Hóa v.v... Tuy nhiên, nó chỉ mới phát triển mô hình sản xuất và quản trị tại các doanh nghiệp, còn hình thức kinh tế tập thể và hình thức tổ chức liên kết các nhà sản xuất theo chuỗi giá trị nông sản chưa được phát huy. Vì thế đã làm lãng phí các nguồn lực của sản xuất nông nghiệp, thiếu phát huy vai trò của trí tuệ tập thể và ưu thế của chuyên môn hóa, hiệu quả sản xuất thấp. Để phát triển các hình thức này, Việt Nam có thể tham khảo kinh nghiệm từ các mô hình Kibbutz, Moshav và hợp tác liên kết giữa các nhà sản xuất của Israel như đã nêu ở trên.

Năm là, coi trọng phát triển nguồn nhân lực. Israel đã chăm lo phát triển các Trung tâm dịch vụ nông nghiệp (AES) nhằm hướng dẫn cung cấp những kiến thức cập nhật về nông nghiệp, mở các khóa đào tạo chuyên nghiệp, xây dựng những nền tảng kiến thức cơ bản về CNC cho nông dân. Việc khảo sát kiến thức

nông nghiệp đã ứng dụng để tìm ra các giải pháp cho những vấn đề đang “cấp bách” trên đồng ruộng, rồi lại đưa vào phổ biến cho nông dân áp dụng cũng được quan tâm. Điểm nổi bật của Israel là hoạt động sản xuất trên đồng ruộng thường thu hút được những người giỏi về kiến thức và kinh nghiệm, dám nghĩ, dám làm. Tạo động lực trực tiếp để kích thích người làm nông nghiệp là giải pháp rất quan trọng để phát triển nhân lực và thu hút nhân tài mà Việt Nam cần nghiên cứu học hỏi.

Sáu là, đặc biệt coi trọng vai trò của Nhà nước trong đầu tư phát triển nông nghiệp CNC. Vì đây là đầu tư dài hạn, nên Israel rất coi trọng vai trò kinh tế của nhà nước. Vai trò này nhằm vào công tác quy hoạch, đảm bảo khai thông các rào cản trong sử dụng đất nông nghiệp, đảm bảo nguồn vốn lớn để đầu tư vào khoa học, công nghệ trong thời gian dài, đảm bảo nguồn nhân lực và năng lực quản trị có chất lượng, hỗ trợ công nghệ thông tin, quảng cáo, tiếp thị. Đầu tư phát triển nông nghiệp CNC của Israel được dựa trên nguyên tắc tự điều tiết của thị trường, nhưng vai trò của nhà nước trong việc dẫn dắt và hỗ trợ cần thiết người sản xuất có ý nghĩa rất quan trọng mà Việt Nam có thể tham khảo, học hỏi./.

Tài liệu tham khảo

Đảng cộng sản Việt Nam (2016), Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr. 93.

Vân Nhi (2017), Thu hút đầu tư vào nông nghiệp: Chưa tương xứng tiềm năng, <http://www.kinhnongthon.com.vn>.

Nguyễn Hạnh, Thu hút đầu tư vào nông nghiệp: Vương rào cản chính sách, <http://bacongthuong.com.vn/>.

Phòng Kinh tế và Thương mại Đại sứ quán Israel tại Việt Nam (2015), Triển lãm nông nghiệp quốc tế 2015, <http://itrade.gov.il/vietnam/>.

Nguyễn Phương Thảo (2017), Thực trạng đầu tư trực tiếp nước ngoài vào lĩnh vực nông lâm nghiệp thủy sản tại Việt Nam, <http://ncif.gov.vn/>.

Nguyễn Quốc Toàn (2015), Hợp tác xã kiểu mới trong nông nghiệp: Nhìn từ mô hình Kibbutz và Moshav tại Israel, <https://kinhtetronguoc.vn/>.

Cầm Tú, Chính sách đang cản trở thu hút FDI vào nông nghiệp, <http://vov.vn/kinh-te/>.

David Shamah (2016), Bayer to invest \$10 million in Israeli ag tech fund, <http://www.timesofisrael.com/>.

Export.gov, Israel - Agriculture, <https://www.export.gov>